

A CSOKONYAVISONTAI FÁS LEGELŐ FLÓRÁJA

JUHÁSZ MAGDOLNA

Juhász, M.: Flora of the Preservation Area of Csokonyavisonta, Hungary.

Abstract. This floristic list includes all species of vascular plants for the preservation area till 1992 and it consists of 266 species. Localities of 8 preserved plants species are represented on the map.

The analysis of the flora based on the nature conservation ranks shows that the native species are in vast majority, and the percentage of natural disturbance tolerants is the highest caused by the indicating degradation species.

1. ábra. Idős kocsányos tölgyek (*Quercus robur*) a fás legelőn

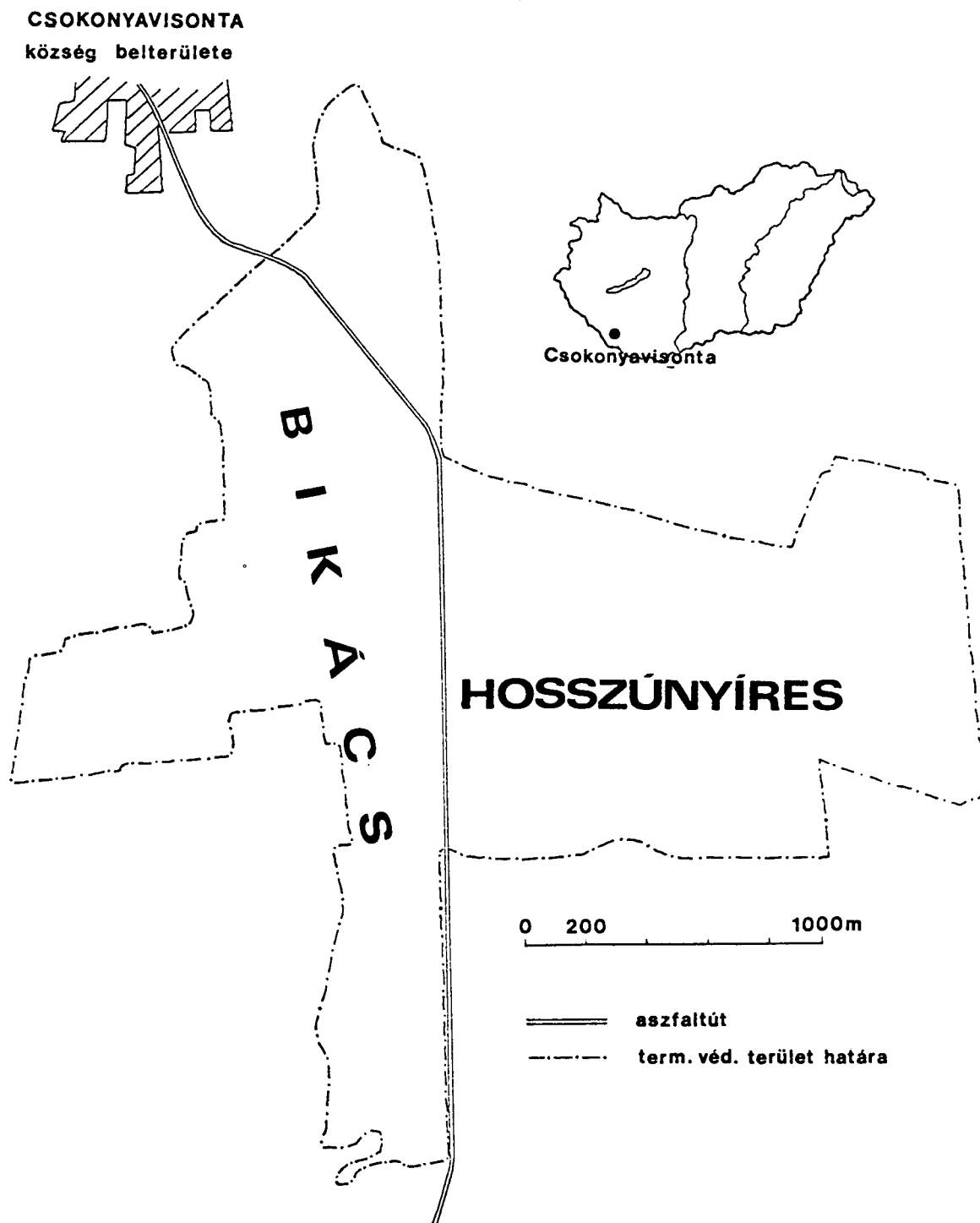
Bevezetés

A csokonyavisontai fás legelő 424 ha területtel 1977 óta természetvédelmi terület. Védetté nyilvánítását gazdaságtörténeli és tájképi szempontok indokolták, természeti értékeiről a mai napig szinte semmit sem tudunk. A környéken egykor igen jellemző legelőerdő gazdálkodás emlékét őrzi, hatalmas, öreg kocsányos tölgyei valóban lenyűgöző látványt nyújtanak (1. ábra). A terület nagy részén, ahol az utóbbi évtizedekben felhagytak a legeltetéssel, megindult a másodlagos szukcessziós folyamat, a terület beerdősülése. A legeltetés felhagyása után beerdősülő területeken a spontán felnövő fafajok elsősorban a gyertyán (*Carpinus betulus*), a mézgás éger (*Alnus glutinosa*), a nyír (*Betula pendula*), a magyar kőris (*Fraxinus angustifolia* ssp. *pannonica*). Sajnos az erdőgazdálkodás legtöbb helyen beavatkozott a természetes folyamatokba, és homogén (égeres, akác, kocsányos tölgyes) állományokat telepített illetve alakított ki. Ily módon napjainkra a tényleges legelőerdő területe a Bikácsi-legelő egy részére szorult vissza. A fiatal kultúrerdők mellett helyenként idősebb, spontán feljött fafajokból álló, üde-félnedves természetes erdők is előfordulnak.

A terület növényföldrajzi helye

A természetvédelmi terület Belső-Somogy déli részén található (2. ábra), tengerszint feletti magassága 124–144 m között váltakozik. A savanyú homok alapkőzeten (az erdészeti üzemtervek termőhelyleírásai szerint) rozsdabarna erdőtalajok, réti talajok és humuszos homoktalajok alakultak ki. A vegetációt eredetileg gyertyános–tölgyesek, homoki és cseres-tölgyesek, égerligetek, égerlápok, fűzlápok alkották, valamint kisebb foltokban a Hosszúnyíres területén savanyú homokpusztagyepek is előfordultak. A gyertyános–tölgyesek inkább a bikácsi részre jellemzőek, míg a szárazabb tölgyesek a magasabb fekvésű, tagoltabb Hosszúnyíres területén voltak nagyobb kiterjedésben.

A természetvédelmi terület növényföldrajzilag a Pannóniai Flóratartomány (Pannonicum) dél-dunántúli flóravidékének (Praeyllyricum) belső-somogyi flórajárásába (Somogyicum) tartozik (Borhidi 1958).

2. ábra. A Csokonyavisontai fás legelő Természetvédelmi Terület elhelyezkedése és helynevei

A flórakutatás története

A területen eddig rendszeres botanikai vizsgálatok nem folytak, Boros Ádám és Borhidi Attila járt ugyan a környéken, de pontosan behatárolhatóan a jelenlegi természetvédelmi területre vonatkozóan csak Boros Ádám kéziratos útinaplójában (Boros ined.) található utalást. Ő 1922 szeptemberében Mezőcsokonyáról Somogytarnócára ment a Hosszúnyíresen ment keresztül, erősen legelt erdőkről és nagy szárazságról ír, és mindössze két fajt említ, a *Thymus serpyllum* és a *Peucedanum palustre* itteni előfordulását. Magam 1991-ben márciustól októberig 10 terepnap alkalmával végeztem itt vegetációtérképezést és florisztikai megfigyeléseket.

A flórakutatás eredményei

A területéről eddig 266 növényfaj került elő (harasztok, virágos növények), ezek a következők.

Enumeratio

Pteridophyta

Athyrium filix-femina (L.) ROTH.
Dryopteris carthusiana (VILL.) H. P. FUCHS
Dryopteris filix-mas (L.) RICH.
Equisetum arvense L.
Equisetum palustre L.
Polystichum aculeatum (L.) ROTH.
Pteridium aquilinum (L.) KUHN.

Gymnospermatophyta

Juniperus communis L.

Angiospermatophyta

Acer campestre L.
Acer platanoides L.
Acer tataricum L.
Achillea collina (L.) BECKER
Adoxa moschatellina L.
Aegopodium podagraria L.
Agrimonia eupatoria L.
Agrostis alba L.
Agrostis tenuis SIBTH.
Aira caryophyllea L.
Ajuga reptans L.
Alisma plantago-aquatica L.
Alliaria petiolata (M. B.) CAV. et GRANDE
Alnus glutinosa (L.) GAERTN.
Alopecurus aequalis SOBOL.
Alopecurus pratensis L.
Ambrosia elatior L.
Anchusa officinalis L.
Andropogon ischaemum L.
Anemone ranunculoides L.

Angelica silvestris L.
Anthemis arvensis L.
Anthoxanthum odoratum L.
Artemisia vulgaris L.
Artemisia absinthium L.
Asarum europaeum L.
Astragalus glycyphyllos L.
Bellis perennis L.
Berteroa incana (L.) DC.
Betula pendula ROTH.
Bidens tripartita L.
Briza media L.
Bromus mollis L.
Calamagrostis epigeios (L.) ROTH
Calamintha clinopodium SPENNER
Caltha palustris L.
Calystegia sepium (L.) R. BR.
Campanula patula L.
Cardamine pratensis L.
Carduus acanthoides L.
Carduus nutans L.
Carex brizoides L.
Carex divulsa STOKES
Carex elata ALL.
Carex elongata L.
Carex hirta L.
Carex vesicaria L.
Carex vulpina L.
Carpinus betulus L.
Centaurea banatica ROCH.
Centaurea pannonica (Heuff.) SIMK.
Centaureum minus MÖCH.
Cerastium brachypetalum DESP.
Cerastium vulgatum L.
Cerasus avium MÖNCH.
Chelidonium majus L.
Chenopodium album L.
Chrysanthemum leucanthemum L.
Chrysanthemum vulgare (L.) BERNH.
Cichorium intybus L.
Circaea lutetiana L.
Cirsium arvense (L.) SCOP.
Cirsium canum (L.) M. B.
Cirsium oleraceum (L.) SCOP.
Cirsium palustre (L.) SCOP.
Cirsium rivulare (JACO.) ALL. em. LK.
Cirsium vulgare (SAVI.) TEN.
Colchicum autumnale L.
Convolvulus arvensis L.
Cornus sanguinea L.
Coronilla varia L.
Corydalis bulbosa (L.) PERS.
Corydalis solida (L.) CLAIRV.
Corylus avellana L.
Crataegus monogyna JACO.
Cruciata ciliata OPIZ. em. SOO
Cynanchum vincetoxicum (L.) PERS.
Cynodon dactylon (L.) PERS.

- Cynosurus cristatus* L.
Cytisus ratisbonensis SCHAEFF.
Dactylis glomerata L.
Dactylorhiza incarnata (L.) SOO
Daucus carota L.
Dianthus armeriastrum WOLFN.
Dianthus deltoides L.
Echinochloa crus-galli (L.) P. B.
Echinocystis lobata (Michx.) TORR. et GRAY
Echium vulgare L.
Eleocharis palustris (L.) R. et SCH.
Epilobium hirsutum L.
Erigeron canadensis L.
Erodium cicutarium (L.) L'HÉRIT.
Erophila verna (L.) CHEVALL.
Eryngium campestre L.
Eupatorium cannabinum L.
Euphorbia cyparissias L.
Euphorbia esula L.
Euphrasia stricta WOLF.
Euonymus europaeus L.
Festuca vaginata W. et. K.
Ficaria verna HUDS.
Filipendula vulgaris MÖNCH.
Fragaria vesca L.
Fraxinus angustifolia ssp. *pannonica* SOO et SIMON
Gagea lutea (L.) KER.-GAWL.
Galanthus nivalis L.
Galeopsis speciosa MILL.
Galinsoga parviflora CAV.
Galium aparine L.
Galium palustre L.
Galium schultesii VEST.
Galium verum L.
Geranium molle L.
Geranium phaeum L.
Geranium robertianum L.
Geum urbanum L.
Glechoma hederacea L.
Glyceria maxima (HARTM.) HOLMBG.
Gratiola officinalis L.
Heracleum sphondylium L.
Hedera helix L.
Hieracium pilosella L.
Holcus lanatus L.
Hottonia palustris L.
Humulus lupulus L.
Hypericum perforatum L.
Hypochaeris radicata L.
Impatiens noli-tangere L.
Inula britannica L.
Iris pseudacorus L.
Jasione montana L.
Juncus effusus L.
Juncus inflexus L.
Juncus tenuis Willd.
Knautia arvensis (L.) COULT.
Knautia drymeia HEUFF.
Lamium galeobdolon (L.) NATH.
Lamium purpureum L.
Lemna trisulca L.
Leontodon autumnalis L.
Ligustrum vulgare L.
Linaria vulgaris MILL.
Lotus corniculatus L.
Luzula campestris (L.) DC.
Lychnis flos-cuculi L.
Lycopus europaeus L.
Lysimachia nummularia L.
Lysimachia vulgaris L.
Lythrum salicaria L.
Malus silvestris (L.) MILL.
Malva alcea L.
Melampyrum pratense L.
Melandrium album (MILL.) GARCKE
Mentha arvensis L.
Mentha aquatica L.
Morus alba L.
Muscari comosum L. (MILL.)
Mycelis muralis (L.) WALLR.
Myosotis arvensis (L.) HILL.
Myosotis palustris (L.) NATH.
Oenanthe aquatica (L.) POIR.
Oenanthe fistulosa L.
Ononis spinosa L.
Orchis laxiflora ssp. *elegans* LAM.
Orchis laxiflora ssp. *palustris* LAM.
Orchis morio L.
Ornithogalum umbellatum L.
Oxalis europaea JORD.
Pastinaca sativa L.
Peucedanum palustre (L.) MÖNCH
Phragmites communis TRIN.
Phytolacca americana L.
Plantago lanceolata L.
Plantago media L.
Poa annua L.
Polygala comosa SCHRANK.
Polygonatum multiflorum (L.) ALL.
Polygonum hydropiper L.
Populus canescens (AIT.) SM.
Populus tremula L.
Potentilla argentea L.
Potentilla erecta (L.) RAUSCHEL.
Potentilla reptans L.
Primula vulgaris HUDS.
Prunella laciniata NATH.
Prunella vulgaris L.
Prunus spinosa L.
Pulmonaria officinalis L.
Pyrus pyraeaster (L.) ROTHM.
Quercus cerris L.
Quercus robur L.
Quercus rubra L.
Ranunculus acris L.
Ranunculus auricomus L. em. KORSH.

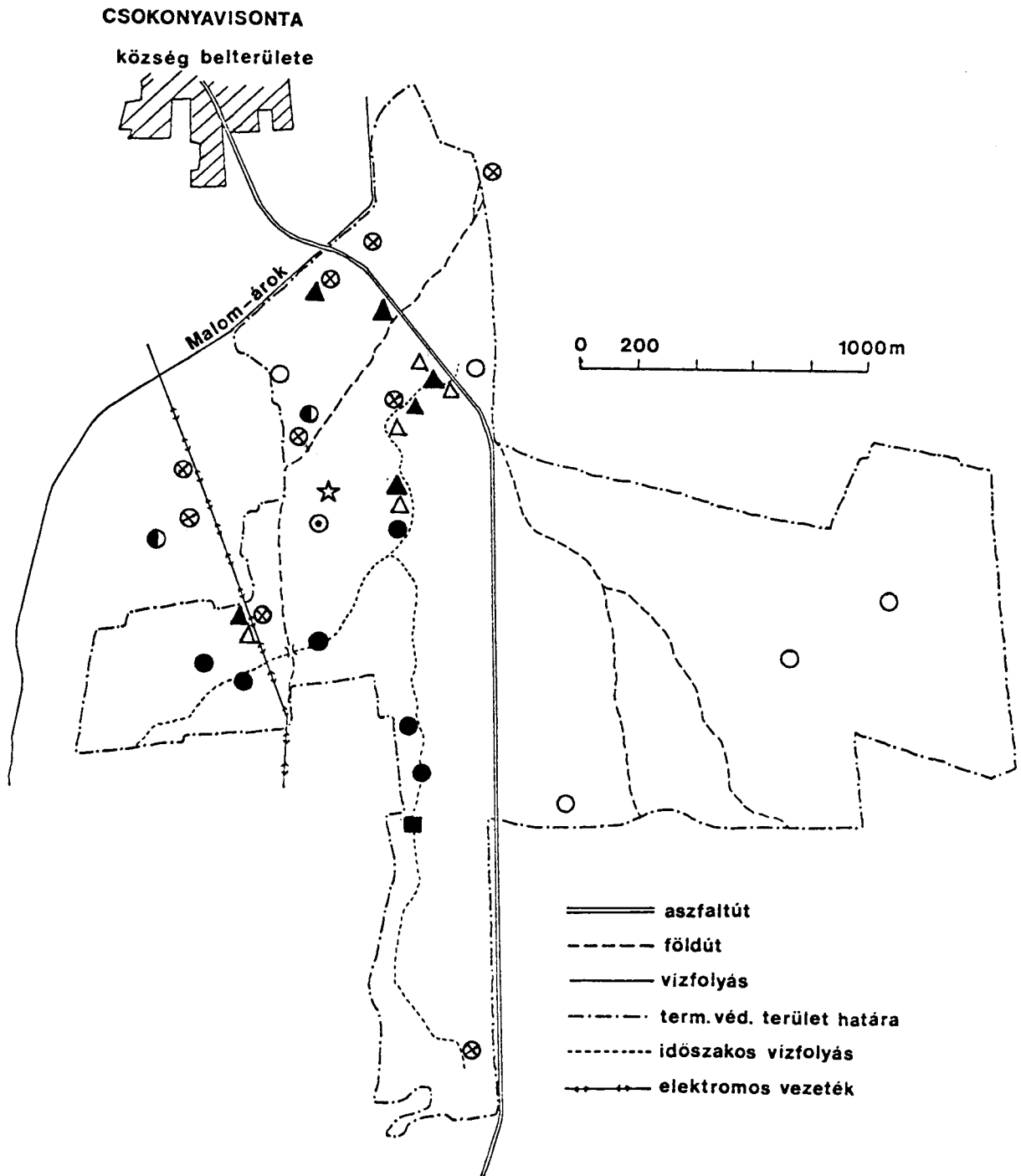
Ranunculus bolbosus L.
 Ranunculus flammula L.
 Ranunculus repens L.
 Ranunculus sceleratus L.
 Reseda lutea L.
 Rhinanthus minor L.
 Robinia pseud-acacia L.
 Rorippa amphibia (L.) BESS.
 Rubus caesius L.
 Rumex acetosa L.
 Rumex acetosella L.
 Rumex crispus L.
 Rumex sanguineus L.
 Salix cinerea L.
 Salvia pratensis L.
 Sambucus nigra L.
 Sanicula europaea L.
 Scabiosa ochroleuca L.
 Scirpus silvaticus L.
 Scrophularia nodosa L.
 Scutellaria galericulata L.
 Sedum sexangulare L.
 Sieglingia decumbens (L.) BERNH.
 Sinapis arvensis L.
 Sium latifolium L.
 Solidago gigantea AIT.
 Sparganium erectum L.
 Spiranthes spiralis (L.) CHEVALL.
 Spirodela polyrhiza (L.) SCHLEID.
 Stachys silvatica L.
 Stellaria graminea L.
 Stellaria holostea L.
 Stenactis strigosa (MÜHLENB.) DC.
 Symphytum officinale L.
 Symphytum tuberosum ssp. nodosum SCHUR.
 Taraxacum officinale F. WEBER. ex WIGGERS
 Teucrium chamaedrys L.
 Thymus serpyllum L.
 Tilia argentea DESF.
 Tilia cordata MILL.
 Tilia platyphyllos SCOP.
 Trifolium arvense L.
 Trifolium repens L.
 Tunica prolifera (L.) SCOP.
 Tunica saxifraga (L.) SCOP.
 Ulmus laevis PALL.
 Ulmus minor MILL.
 Urtica dioica L.
 Valeriana officinalis L.
 Verbascum phlomoides L.

Veronica chamaedrys L.
 Veronica hederifolia L.
 Veronica officinalis L.
 Veronica scutellata L.
 Veronica verna L.
 Viburnum opulus L.
 Vicia grandiflora var. sordida SCOP.
 Viola arvensis MURR.
 Viola canina L.
 Viola odorata L.
 Viola silvestris GMEL.
 Viscaria vulgaris BERNH.
 Viscum album L.

Flóratérképezés

A természetvédelmi területen az eddigi kutatások szerint jelenleg 8 védett növényfaj él, ezek – és a ritka, de nem védett *Hottonia palustris* – előfordulási helyeit térképen ábrázoltam (3. ábra). A páfrányok közül a *Dryopteris carthusiana* általánosan elterjedtnek mondható, szórványosan előfordul az erdészet által kevésbé kezelt égerligetekben és félnedves kevert erdőkben. A *Polystichum aculeatum* egyetlen helyen, egy időszakos vízfolyás partoldalában található, itt is mindössze 2 tő. A *Primula vulgaris* a bikácsi részen gyakori, elsősorban az időszakos vízfolyások környékén található úde erdőkben él. Az *Orchis morio* előfordulása Fenyősi László természetvédelmi őr szóbeli közlése, ennek alapján néhány példány virágzott 1991-ben a bikácsi legelőn. Az *Orchis laxiflora* ezer körüli egyedszámban található az aszfaltúttól nyugatra az időszakos vízfolyást kísérő nedves lápréteken, néhány száz példány szintén nedves lápréten az elektromos vezeték alatt. A két alfaj, az *Orchis laxiflora* ssp. *elegans* és az *Orchis laxiflora* ssp. *palustris* együttesen fordul elő, és az alfaji bélyegek a legtöbb egyeden keverten jelentkeznek. Az említett lápréteken a fenti faj mellett tömeges (többeszes egyedszámú) a *Dactylorhiza incarnata* is. A *Spiranthes spiralis* egy helyen sikerült megtalálni (50–100 példány) a bikácsi legelőn, a jelenleg is intenzíven legeltetett gyepeken. Az *Iris pseudacorus* általánosan elterjedtnek mondható, szinte minden többé-kevésbé állandóan nedves élőhelyen megtalálható.

A ponttérképből világosan látható, hogy a botanikai értékek túlnyomó része a természetvédelmi terület nyugati felén, a jelenleg is legelőként hasznosított területen összpontosul.

- *Dryopteris carthusiana*, ■ *Polystichum aculeatum*, ● *Primula vulgaris*,
 ☆ *Spiranthes spiralis*, ⊙ *Orchis morio*, ▲ *Orchis laxiflora*, △ *Dactylorhiza incarnata*,
 ⊗ *Iris pseudacorus*, ● *Hottonia palustris*

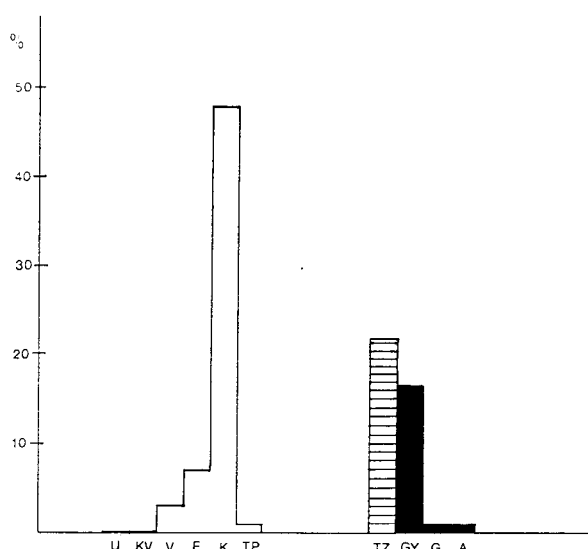
3. ábra. A védett és ritka növények előfordulási helyei

Természetvédelmi értékelés

A terület flórájának természetvédelmi-érték besorolása (Simon 1988) alapján (1. táblázat) készített oszlopdigrammok (4. ábra) mutatják a terület növényzetének jelenlegi állapotát. Látható, hogy többségben vannak a természetes állapotot jelző fajok (59,1%); a degradációt jelző fajcsoportok közül a természetes zavarástűrők aránya a legnagyobb (22,2%).

	V	E	K	TP	TZ	GY	G	A	össz.
FAJ-SZÁM	8	18	128	3	59	44	3	3	266
%	3,0	6,8	48,2	1,1	22,2	16,5	1,1	1,1	100

1. táblázat: A flóra természetvédelmi-érték csoportok szerinti megoszlása

4. ábra. A flóra természetvédelmi-érték csoportok szerinti megoszlása (Simon szerint)

A flóra szociális magatartási típusok (Borhidi 1991) szerinti megoszlása (2. táblázat) alapján a pozitív természetességi értékszámokkal jellemzett fajcsoportok (S, C, G és NP) összrészese 56,9%. Figyelemre méltó, hogy egy ilyen tartósan antropogén

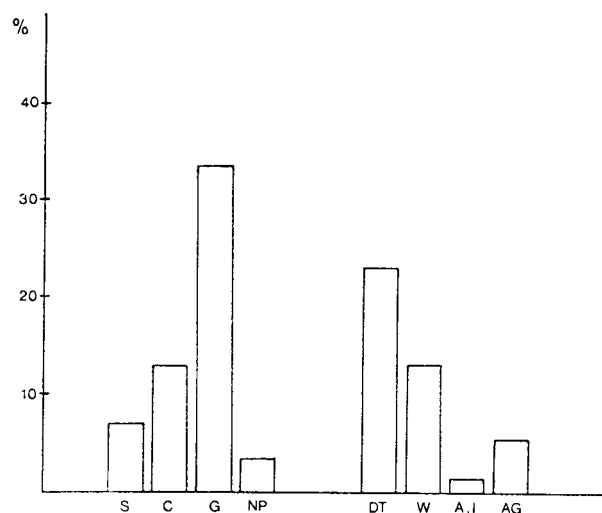
A kutatómunkát az MTA OTKA Bizottsága támogatta. A kutatási téma száma: 2335.

hatás alatt álló területen a termőhelyi változásokra érzékeny specialisták (S) részese 7,2% (5. ábra), ami kétségtelen az ősi gazdálkodási mód természetes növényzetre gyakorolt kíméletes hatását húzza alá. Emellett érthetően igen magas számban vannak jelen a tartós emberi behatás alatt álló féltermészetes növénytársulások növényfajai (DT) és a természetes gyomfajok (W) is. Szembetűnő viszont az agresszív növényfajok (AG = 5,6%) viszonylag magas aránya, ez azonban a tereptasztalatok alapján főleg a lecsapolások és az erdészeti beavatkozások következménye.

Fentieket összefoglalva megállapítható, hogy a gazdaságtörténeti és tájképi szempontok mellett a csokonyavisontai fás legelő a természeti értékeit tekintve is méltó a védelemre.

	S	C	G	NP	DT	W	A,I	AG	össz.
FAJ-SZÁM	19	35	88	9	61	35	4	15	266
%	7,2	13,2	33,1	3,4	22,9	13,1	1,5	5,6	100

2. táblázat: A flóra szociális magatartási típusok szerinti megoszlása

5. ábra. A flóra szociális magatartási típusok szerinti megoszlása (Borhidi szerint)

IRODALOM

Borhidi, A. (1958): Belső-Somogy növényföldrajzi tagolódása és homokpusztai vegetációja – MTA Biol. Csop. Közl. 1: 343–378.

Borhidi, A. (1991): A magyar flóra szociális magatartás típusai - II. Magyar Ökológus Kongresszus, Keszthely, 22.

Boros, Á. (ined.): Kézirat utinaplók, 1915–1972. MTM Növénytára

Simon, T. (1988): A hazai edényes flóra természetvédelmi-érték besorolása – Abstracta Botanica 12. 1-23.

MAGDOLNA JUHÁSZ: DER HUTWALD BEI CSOKONYAVISONTA

Zusammenfassung

Der Hutwald bei Csokonyavisonta wurde aus agrarhistorischen und landschaftlichen Gründen zum Naturschutzgebiet erklärt. Mit seinen botanischen Werten beschäftigt sich zum erstenmal diese Studie.

Das Naturschutzgebiet gehört pflanzengeografisch zum pannonischen Floragebiet (Pannonicum) der südtransdanubischen Floragegend (Praellyricum) und damit zum inneren Somogyer Florabezirk. Die Vegetation bestand ursprünglich aus Weissbuchen- und Eichenwäldern, Sand- und Zerreichenwäldern, Erlenauen, Erlen- und Weidensümpfen und in kleineren Flecken auch aus saueren Sandsteppenwiesen. Aus diesem Gebiet wurden bisher 266 Pflanzenarten

bekannt (Farne und höhere Pflanzen), die im Anhang aufgezählt sind. Darunter fallen 8 geschützte Arten, deren Vorkommen aus der Karte hervorgeht.

Die Diagramme über den Wert dieser Flora (vom Standpunkt des Naturschutzes aus betrachtet) zeigen, daß auf diesem Gebiet solche Arten dominieren (59,1%), die einen naturnahen Zustand signalisieren. Ist bereits eine Degradation eingetreten, dominieren solche Pflanzen, die eine höhere Störverträglichkeit aufweisen (hier nur 22,2%). Daraus kann man schließen, daß durch eine natürliche Bewirtschaftung (Tierweide) die Vegetation in verhältnismäßig hohem Maße ihren natürlichen Zustand behält.